

TUUKKA TOMPERI

Avoin julkaiseminen ja kotimaisen tiedekustantamisen tulevaisuus

Tiedepoliittinen paine kohti avointa verkkojulkaisemista on voimistunut läpi 2000-luvun. Yhtenä taustatekijänä ovat kansainvälisten kaupallisten kustannusjättien kohtuuttomiksi paisuneet tilausmaksut ja voitot. Suomessa julkistettiin hiljattain luonnos avoimen tieteellisen julkaisemisen strategiaksi, jonka vaikutukset kotimaisen tiedekustantamisen kenttään voivat olla erittäin kauaskantoisia ja syviä. Suomenkielisen humanistis-yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kulttuurisen merkityksen ja sivistyksellisen annin kannalta asetelma ei ole yksiulotteinen. Avoimeen verkkojulkaisemiseen pakottamisella on kääntöpuolensa.

Suuret kansainväliset tiedekustantamot ovat tehneet pari vuosikymmentä erittäin menestyksestä bisnestä. Jo vuonna 2002 liikepankki Morgan Stanleyn sijoitusanalytiikot totesivat, että ”tieteelliset lehdet ovat olleet nopeimmin kasvava media-alan sektori 15 viime vuoden aikana”¹. ”STM (*science, technical & medical*) -lehtien markkinat eivät näytä toimivan terveesti”, totesi puolestaan kaupankäyntiä valvova Ison-Britannian Office of Fair Trading tieteellisen kustantamisen ”tuotannonalasta” samana vuonna². Markkinoita pidettiin epäterveinä, sillä alan yritysten voittomarginaalit olivat kohoamassa epätavallisen suuriksi. Se puolestaan on yleensä merkki monopolista tai kartellista – tai tässä tapauksessa *oligopolista* eli muutamille harvoille suuryrityksille keskittyneestä valasta jollakin talouden sektorilla.

OFT:n lausunnon sisältäneeseen selvitykseen oli aiheen antanut erityisesti Harcourt-kustantamon sulauttaminen Reed Elsevier -yritykseen vuonna 2001³. Yhdistyneinä ne kattoivat tuolloin yli 40 % tiede- ja teknologialehtien markkinoista Briteissä. Huolestuttaviksi merkeiksi markkinavalvoja listasi lisäksi etenkin seuraavat tekijät: julkaisujen hintojen moninkertaisesti inflaatiota nopeamman kasvun, kaupallisten ja ei-kaupallisten STM-julkaisujen välisen hintaeron, STM-alan suuren tuottavuuden sekä siirtymisen elektronisille alustoille ja sen mahdollistaman julkaisutilausten ”nipputtamisen” (*bundling*).

Vielä 1980-luvulla tieteellisestä kustantamisesta olivat vastanneet paljolti itsenäiset eri alojen tiedeseurat, erikoistuneet pienkustantajat ja yliopistokustantamot. Kaikki nämä edustivat perinteistä niin sanottua ei-kaupallista (*non-profit*) tiedekustantamista, sillä ne eivät tähänneet voittojen kerryttämiseen ja kasvuun vaan vain

toiminnan jatkuvuuteen. 2000-luvulle tultaessa kenttä oli jo mullistunut täysin. Suuret kaupalliset (*for-profit*) kustantamot olivat kasvaneet ostamalla haltuunsa niin tiedeseurojen yksittäisiä lehtiä ja kirjasarjoja kuin pienempiä toisia kustantamoita⁴. Samalla julkaisut oli niputettu tilauspooleiksi, joista akateemiset instituutiot – etupäässä kirjastot – joutuivat maksamaan vuosittain yhä suurempia summia. Jo 1990-luvun lopulla Elsevier oli alan johtava kustantaja, ja kymmenen suurimman joukossa muutkin olivat yhä tuttuja kaupallisia yrityksiä: Kluwer, Blackwell, Wiley, Taylor & Francis, Sage ja niin edelleen.

Verkko ja digitalisoituminen vauhdittivat prosessia ratkaisevalla tavalla. Suurten digitaalisten lehtitietokantojen tilaaminen oli yliopistoille välttämätöntä, joten hallitsevan markkina-asemansa turvin megakustantajiksi kasvaneet yritykset pystyivät käytännössä kiristämään tieteellisiä kirjastoja.

Kehityskulkua on ruokkinut kilpailumentaliteetin lisääntyminen tieteessä: yliopistojen perusrahoituksen muuttaminen suuressa määrin tulosperusteiseksi ja sen edellyttämät ”tuottavuuden” indikaattorit ja mittarit; yliopistojen ja niiden yksiköiden keskinäinen vertailu ja kilpailu; tutkijoiden koventunut meritoitumis- ja urakilpa julkaisumäärillä. Julkaisunopeuden arvostus on lisääntynyt, koska mittarit toimivat pääasiassa määrällisesti. Nopeammin korkeampia tehokkuuspisteitä tuottava englanninkielisten lehtien julkaisema akateeminen lyhyttavara on tullut niin tutkijan, hänen yksikkönsä kuin yliopistonkin näkökulmasta paljon houkuttelevammaksi kuin useiden vuosien työn vaativat pitkäjänteiset kirjajulkaisut. ”Julkaise tai tuhoudu” -imperatiivin leviäminen aiempaa voimakkaammin myös angloamerikkalaisen yliopistokentän ulkopuo-

lelle on siis osaltaan tuottanut jatkuvasti kasvavan tilauksen englanninkielisen lehtijulkaisemisen foorumeille. Tieteellisten lehtien ja julkaisujen kasvu onkin pysynyt päinvastaisista odotuksista huolimatta nopeana ja varsin vakioisena: useiden eri laskutapojen valossa näyttää siltä, että julkaisujen vuosittainen määrä kaksinkertaistuu noin kymmenen vuoden välein⁵.

Vuonna 2017 englanninkielisen STM-lehtijulkaisemisen liikevaihdoksi arvioitiin noin 10 miljardia dollaria ja koko STM-markkinoiden kooksi maailmassa yli 25 miljardia dollaria. Viimeisimpien arvioiden mukaan enää noin 20 % kaikista STM-lehdistä julkaistaan epäkaupallisella (*non-profit*) periaatteella. Markkinoiden vuosittaiseksi kasvuvauhdiksi on arvioitu tieteen ja teknologian julkaisujen osalta 2,9 % ja lääketieteellisen informaation sektorilla 4,6 %.⁶ Samaan aikaan markkinat ovat entisestään keskittyneet. Vuonna 2013 kustannusalan keskittyminen oli johtanut siihen, että kaikki alat huomioon ottaen yli puolet (ja esimerkiksi yhteiskuntatieteissä jo yli 70 %) tilastoiduista lehtiartikkeleista julkaisi viisi suurinta kustantajaa: Reed Elsevier, Springer, Wiley-Blackwell, Taylor & Francis, Sage⁷.

Myös kustantamoiden tuotot ovat pysyneet 2000-luvun alussa hämmästeltyllä tasolla. Suurimman kustantamon Reed Elsevierin (RELX Group) STM-julkaisu-toiminnan liikevoitto oli 913 miljoonaa puntaa vuonna 2017 ja kasvua edellisvuodesta 7 %. Suhteutettuna 2 478 miljoonan liikevaihtoon voittomarginaali on noin 37 %, eli hyvin korkea mihin tahansa muihin liiketoimintalajeisiin verrattuna.⁸ Kustannusalan sisällä STM-julkaisijat erottuvat erityisen selvästi. Siinä missä 2000-luku on ollut perinteisille yleiskustantamoille, painojulkaisuille, sanomalehdille ja kaunokirjallisuudelle vaikeaa aikaa, ovat STM-kustantajat menestyneet voitoillaan ja kasvaneet koko kustannusalan suurimpien toimijoiden kärkeen.⁹

Alan suuryritysten ja sijoittajien tuotot saadaan tieteellisten kirjastojen, yliopistojen ja tutkimusorganisaatioiden taskuista, toisin sanoen tieteen ja korkeakoulutuksen julkisen ja yksityisen rahoituksen kokonaispotista. Kaupallisten suurkustantamoiden määräävä markkina-asema ja julkaisutilausten jatkuvasti nousseet hinnat tiedostetaan kestävämmiksi. Kansainvälisessä vertailussa Suomi selviää tosin vielä asukasluvuun ja opiskelijamääriin nähden suhteellisen edullisesti. Vuosina 2010–2017 keskimääräinen vuosittainen tilausten ja muiden julkaisumaksujen summa oli 25 miljoonaa euroa, josta kolmannes maksettiin juuri Elsevierille¹⁰.

Yliopistot ja akateeminen kulttuuri eivät ole maailmasta irrallisia saarekkeitä. Tiedekustantamisen hätkähdyttävä kapitalisoituminen rinnastuu muihin viime vuosikymmeninä edenneisiin prosesseihin, joissa kansalaiset ja pääasiassa verovaroin rahoitetut instituutit joutuvat maksamaan yksityisille yrityksille yhä enemmän siitä, mistä aiemmin vastasivat paljolti yleishyödylliset yhdistykset tai julkiset organisaatiot. Tiedekustantamisessa tämän siirtymän luonteena on juuri se, miten kaupallinen *for-profit*-kustantaminen on val-

lannut alan tiedeseurojen ja yliopistojen *non-profit*-toiminnalta.

Protestit ja OA

Kaupallisten kustannusjättien oligopoli nousi julkiseen tietoisuuteen ja alkoi herättää vastareaktioita 2000-luvun taitteessa¹¹. Konkreettisimmat toimintasuunnat ovat olleet avointen julkaisumuotojen (*open access*) suosiminen, suurkustantamoihin kohdistetut protestit ja boikotit sekä joidenkin julkaisujen toimituskuntien irtautuminen ja lehtien siirtäminen takaisin tiedeseurojen alaisuuteen¹².

Kustantamoiden vastaisia boikotteja on vuosien varrella käynnistetty monissa eri maissa: tieteentekijät ovat kieltäytyneet kirjoittamasta, arvioimasta tai tekemästä toimitustyötä jonkin kustantajan lehdille. Mittavin on ollut Elsevierin vastainen boikotti The Cost of Knowledge, jonka aloitti brittiläinen matematiikan professori Tim Gowers vuonna 2012¹³. Suomessa on kerätty Tiedon hinta- ja *No deal, no review* -boikottilistoja tukemaan suomalaisten tieteellisten kirjastojen konsortion FinELibin neuvotteluja kansainvälisten kustantajien kanssa¹⁴.

Boikottilistojen vaikutusta on vaikea arvioida, eivätkä kaikki niiden allekirjoittajat myöskään näytä vakavasti sitoutuvan asiaan¹⁵. Ne saanevatkin merkityksensä ennen kaikkea juuri tuenilmauksina tieteellisille kirjastoille näiden neuvotellessa kustantajien kanssa. Viime vuosina onkin uutisoitu useista tapauksista, joissa yliopistot eri puolilla maailmaa ovat jättäneet uusimatta tilaussovimuksiaan¹⁶. Ilmapiiri on selvästi muuttunut siten, että suurtenkaan lehtitietokantojen tilaushintoja ei enää hyväksytä välttämättömyytenä, ja tutkijat ovat valmiita tukemaan protesteja tarvittaessa myös julkaisujen saatavuuden kustannuksella. Suomessa yliopistokirjastoja edustava FinELib on käynyt viime vuosina aiempaa tiukempia neuvotteluja kustantajien kanssa sekä tilaushinnoista että avoimen julkaisemisen ehdoista ja maksuista. Tällä hetkellä sopimusneuvottelut ovat yhä kesken Wileyn ja Taylor & Francisin kanssa, ja pääsy jälkimmäisen julkaisuihin on katkennut suomalaisyliopistoista¹⁷.

Samalla on suunnattu kasvavaa painetta tieteellisen julkaisemisen siirtämiseksi avoimiin malleihin ja OA-foorumeille. Avoimen julkaisemisen huomattava laajeneminen 2000-luvun aikana on ollut tietysti seurausta internetin kehittämisestä¹⁸. Tieteissä merkittäviä varhaisia erillishankkeita ja -aloitteita ovat olleet esimerkiksi fyysikoiden ja matemaattisten alojen tutkijoiden *pre-print* tallennusarkisto arXiv¹⁹ (1991–), Pohjois-Amerikan tutkimuskirjastojen järjestön yhteenliittymä SPARC (1998–), Open Journals System (OJS) -julkaisujärjestelmän kehittänyt Public Knowledge Project²⁰ (1998–), lääketieteilijöiden PubMed Central -arkisto²¹ (2000–), Public Library of Science²² (PLoS; 2001–), avoimen julkaisemisen lehtitietokanta Directory of Open Access Journals²³ (DOAJ; 2003–) ja julkaisuarkistotietokanta Registry of Open Access Repositories²⁴ (ROAR; 2003–).

OA-liikkeen edetessä on sekä avattu perinteisiä printtilehtiä verkkoon että perustettu tuhansittain uusia avoimia tieteellisiä julkaisuja. Julkaisujen ohessa vastaava avoimuus on edennyt monenlaisissa tietokannoissa, tietopankeissa ja data-arkistoissa.

Yksi tieteellisen OA-julkaisemisen paradoksi on kuitenkin siinä, että sitä huomattavalta osin hallitsevat samat suuret kustantamot kuin lehtikenttää entuudestaan. Ne käyttävät pääasiassa kahta ansaintamallia. OA-julkaisuissa laskutetaan artikkelien tekijöiltä (käytännössä rahoittajilta tai taustainstituutioilta) niin sanottu käsittelymaksu (*article processing charge*, APC), joka on tyypillisimmin noin 1 000–3 000 euroa artikkelilta lehdestä riippuen²⁵. Toisaalta kustantajat tarjoavat mahdollisuutta ostaa tavallisessa tilausmaksulla ja maksumuurilla julkaitavassa lehdessä ilmestyvä artikkeli avoimeksi verkkoon (hybridijulkaisu). Näillä uusilla malleilla kustantamot ovat kyenneet säilyttämään korkeat tuottoensa avoimen julkaisemisen yleistymisestä huolimatta. Uusi bisneslogiikka on tullut entisen rinnalle, ja voittoja tehdään nyt samanaikaisesti sekä tilaus- että julkaisumaksuilla.

Vaihtoehtoisena institutionaalisen ratkaisuna – jota kustantajat puolestaan usein vastustavat – on ollut yliopistojen omien julkaisuarkistojen perustaminen rinnakkaistallentamista varten niin, että kirjoittajat voivat tallentaa yleensä julkaisua edeltävän version tekstistään arkistoon. Nykyään avoin saatavuus luokitellaankin kultaiseen reittiin (välittömästi avoin verkkojulkaisu), vihreään reittiin (rinnakkaistallentaminen avoimeen julkaisuarkistoon) ja hybridijulkaisuihin (vapaaksi ostetut maksullisten julkaisujen artikkelit)²⁶.

Avoimen julkaisemisen ja OA-liikkeen historiaa kerrattaessa on syytä myös ymmärtää, ettei avoimuuden periaate ole verkkoajan ja digitaalisen teknologian keksintöä. Se oli keskeinen osa tieteen ideaa jo perinteisen paperimedian pitkällä valtakaudella. Julkaisujen avoin välittyminen ja saavutettavuus ovat olleet nykyaikaisen kirjastolaitoksen ansiota. Kirjastot ovat yhä asian ytimessä ja nykyisten hintasotien keskiössä. Digitaalisen avoimuuden visioissa ei aina tunnuta muistavan, että myös kirjastosta lainattava paperille painettu teos on maksuttomuudessaan avoin kaikille käyttäjille, joskin vain kyseisen kirjastojärjestelmän asiakkaille. Suomen kaltaisessa vahvan kirjastojärjestelmän ja -kulttuurin maassa tällä on huomattava merkitys. Nykyään keskustelua avoimuudesta hallitsee kuitenkin usein oletus, että vain digitaalinen julkaisu on varsinaista avoimuutta ja muutenkin lähtökohtaisesti paperijulkaisua parempi. Lisäksi avoimuuden periaate halutaan viedä niin pitkälle, että se synnyttää omat ongelmansa.

Avoimen tieteen strategia ja sen käänöpuoli

Suomessa avoimen tieteen kansallista suunnittelua edistetään nyt OKM:n rahoittamassa ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan koordinoimassa hankkeessa²⁷. Hankkeen myötä avattiin vuoden 2019 alussa kommentteille ”Avoimen tieteellisen julkaisemisen kansallisen strategian

luonnos”²⁸. Strategia liittyy myös eurooppalaislähtöisen tutkimusrahoittajien cOAlition S -konsortion esittämään ja samoin vuoden alussa lausuntoja koonneeseen Plan S -suunnitelmaan (2018) avoimen julkaisemisen nopeasta edistämisestä²⁹. Plan S -lausumassa esitetään, että konsortioon kuuluvien rahoittajien tukemien tutkimusten kaikki julkaisut ovat avoimia vuodesta 2020 lähtien. Yhteensuostumassa on mukana Suomen Akatemia, joka siis asettaa mainitun ehdon rahoittamilleen hankkeille³⁰. Avoimuudeksi lasketaan niin kultainen ja vihreä polku kuin hybridireittikin (edellyttäen että hybridijulkaisija siirtyy avoimeksi vuoteen 2024 mennessä). Kotimaisten tiedelehtien avoimuutta on pohdittu vuodesta 2015 lähtien Kotilava-hankkeessa, joka on ainakin tuonut esiin haasteita ja ongelmia, jos ei niinkään tarjonnut ratkaisuja ja resursseja³¹.

Hiljattain julkistettu avoimen tieteen kansallinen strategialuonnos on tavoitteiltaan erittäin kunnianhimoisen ja aikataulultaan tiukka. Päämääränä on, että ”kaikki uudet tieteelliset julkaisut ovat välittömästi avoimia viimeistään vuonna 2022”. Strategiaehdotuksen toinen tavoite konkretisoi, miten suurta muutosta strategiassa esitetään, ja samalla alkaa avautua asian ongelmallisuus: ”Viimeistään vuonna 2022 100 %:lle uusista tieteellisistä julkaisuista määritellään avoimuuden takaava lisenssi, esimerkiksi CC-BY-lisenssi.”³² Koska käsillä on vasta luonnos, johon on kertynyt runsaasti lausuntoja kommenttikierroksella, on selvää, että yksityiskohdat voivat vielä muuttua. On myös avoin kysymys, kuinka voimakkaasti strategia jatkossa ohjaisi tiedepolitiikkaa ja mitkä kaikki tahot sitoutuisivat siihen. Ehdotus pyrkii joka tapauksessa olemaan suomalaisen tutkimusyhteisön ”yhteinen näkemys julkaisemisen avoimuuden tavoittelavasta suunnasta”³³. Luonnos tuo näin näkyville keskustelun luonteen, ja sen tarkastelu jo tässä vaiheessa on siten perusteltua.

CC BY (ilman lisämääreitä) on avoimen julkaisemisen Creative Commons -peruslisenssi, joka ei aseta juuri lainkaan ehtoja tai rajauksia teosten jatkokäytölle³⁴. Sen mukaan kuka tahansa voi vapaasti käyttää, jakaa (kopioida aineistoa ja levittää sitä edelleen missä tahansa välineessä ja muodossa) sekä muunnella (yhdistellä, muuttaa ja muokata aineistoa sekä luoda sen pohjalta uusia aineistoja) missä tahansa tarkoituksessa, myös kaupallisesti. Lisenssiä käyttävät julkaisuissaan muun muassa PLoS ja BioMed Central, ja sitä suosittelee OA-kustantajien kansainvälinen yhdistys OASPA³⁵.

Jos tämä teksti olisi CC BY -lisensoitu, sen voisi irrottaa tästä julkaisuyhteydestä ja liittää vapaasti muuntaen toisiin sekä julkaista uudelleen millä tahansa tavalla, kirjoittajalta ja alkuperäiseltä kustantajalta lupaa pyytämättä (joskin kirjoittajan nimen mainiten). Uudelleenkäyttö saisi olla myös kaupallista ja voittoa tuottavaa. Ja jos jatkossa – mahdollisesti jonkin siirtymäajan jälkeen – samaa sovelletaan kirjoihin, niin esimerkiksi niin & näin -kirjana ilmestyneen CC BY -lisensoitun teoksen voisi kuka tahansa vaikkapa käännettä ja myydä muunkielisenä julkaisuna maksamatta alkuperäiselle tekijälle

tai kustantajalle korvauksia. Keskustelua käydään tällä hetkellä nimenomaan tieteellisistä eli vertaisarvioituista artikkeleista, mutta monografiatkin pyritään saamaan samojen periaatteiden piiriin. Lehdet julkaisevat myös muita sisältötyyppisiä kuin vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleita, mutta lehtien julkaisulinjaukset ulotetaan tavallisesti koskemaan lehteä kokonaisuudessaan, jolloin suositellusta lisensoinnista voi tulla pääsääntö kaikelle julkaistavalle aineistolle.

Jos kaikki yliopistollisen työn julkaisu tuotokset tulisivat jatkossa avoimiksi ja lisensoitaviksi tässä muodossa, *niin & näin* -lehden ja kirjasarjan kaltaiset instituutiot muuttuisivat kutakuinkin mahdottomiksi. Tutkijoille itselleen puolestaan jäisi kirjallisista töistään ainoastaan moraalinen tekijänoikeus, oikeus tulla mainituksi alkuperäistekijänä³⁶. Avoimuuden vaatimus on siis täten viety paljon pidemmälle kuin julkaisujen vapaa saatavuus ja tieteellinen kommunikaatio itsessään edellyttäisivät.³⁷

Samalla kannattaa huomata, että esimerkiksi teknologisten tai lääketieteellisten keksintöjen, laitteiden ja prosessien patentoinnille ei ole vakavasti edes yritetty esittää vastaavia äärimmäisen avoimuuden ja ilmaisuuden ehtoja yliopistollisen työn tuotoksina. Niinpä ihmistieteissä kirjallisen ja älyllisen kulttuurin tekijänoikeudet katsotaan avoimen tieteen periaatteella vapaaksi riistaksi, kun taas kaupallinen innovointi ja tuotekehittely voivat säilyä sallittuina ja yksityisinä hyödyttäen tekijöitä, yliopistoja ja yrityksiä.

Ero muistuttaa omalla tavallaan avoimuudesta ja tekijänoikeuksien vapauttamisesta sekä piratismista käydyn keskustelun keskeistä paradoksia, jota voisi kutsua vaikkapa *väline-sisältö*-epäsuhdaksi: avoimuuden mahdollistavat teknologiat ovat jatkossakin kaupallisia tuotteita (tietokoneet, tabletit, puhelimet, verkkoyhteydet), samoin suurimmaksi osaksi ne digitaaliset alustat ja forumit, joilla sisältöjä jaetaan (joko tilausmaksujen, julkaisumaksujen tai mainostulon muodossa), mutta henkisen työn tuotteita eli sisältöjä itseään sen sijaan vaaditaan saataville ilmaiseksi ja ilman tekijöille maksettavia korvauksia. Digitaalisen *teknologian välineillä* tehdään massiivisesti kasvavaa bisnestä, mutta *kulttuuriset sisällöt* pitäisi saada korvauksetta.

Avoimen tieteen ihanteiden ja visioiden ei tietenkään ole tarkoitus sinänsä tuottaa tällaista asetelmaa. Ongelma syntyy siitä, että kun yritetään muuttaa mutkikkaita ja monitahoisiin perinteisiin kietoutuneita käytäntöjä, jonkin merkittävän palasen siirtäminen muuttaa koko peliä. Tiede- ja sivistyspolitiikassa ongelma realisoituu *one size fits all* -mallin ohjausperiaatteissa.

Yhden muotin tiedepolitiikka

Julkaisu- ja tuotantoa koskevaa keskustelua näyttää hyvin usein hallitsevan niin sanottujen kovien tieteiden mukainen tiedekäsitys: tieteellinen julkaiseminen on jonkin havainnon, laskelman tai päätelmän suorastaan teknistä raportointia sen sijaan, että se olisi luovaa kirjallista työtä, jonka genrellä, muodolla, tyyllillä tai estetiikalla

olisi itsenäistä merkitystä. Tästä syystä voidaan ajatella, että myöskään kirjoittajan tekijänoikeuksilla ei ole muuta kuin moraalinen merkitys, sillä julkaisut eivät ole omapersoita kirjallisia teoksia vaan ikään kuin tiedonantoja. Tieteellinen julkaisu on vain tutkimustulosten välittäjä, joka voidaan pakata aiheesta, sisällöstä ja kirjoittajasta riippumatta suurin piirtein samanlaiseen kaavaan. Kaavan tekstuaalisena tyyppimuotona on empiirisen mittavaan tutkimuksen malli: raportoidaan tutkimuskysymys, aineisto, menetelmät, testit ja mittaukset, havainnot, päätelmät ja jatkokysymykset.

Tällaisten mielikuvien ohjauksessa käsityksiä tieteellisestä kirjoittamisesta humanistien ja yhteiskuntatieteilijöiden omansalaiset perinteet unohtuvat. Niissä kirjoittamisen muotoja ja esityksen kieltä ja tyyliä on voitu perustellusti pitää hyvin merkityksellisinä koko argumentaation rakentumisen ja sisällön kannalta. Tieteellisen ja esteettisen kirjallisen ilmaisun välillä ei ole vallinnut kuilua, vaan ideoiden kehittäminen ja tyylin hiominen ovat kiinteästi kytkeytyneet toisiinsa.

Käytännössä tämä näkyy myös toimitustyössä. Tällaisissa tieteellisen ilmaisun perinteissä vertaisarviointi ei ole läheskään aina merkittävin vaihe lopputuloksen kannalta. Esimerkiksi *niin & näin* -lehden toimitusprosessissa useimpia julkaistavia artikkeleita käsitellään lukuisia kierroksia, ja ne kulkevat monien eri asiantuntijatoimittajien ja kommentaattoreiden silmien kautta. Toimituksen kommentit ovat tyyppillisesti laajempia ja perusteellisempia kuin nykyään usein yhä lyhyemmiksi ja pinnallisemmiksi jäävät vertaisarviolausunnot³⁸. Vertaisarvioinnin käytännöt olisivatkin ylipäätään pohdittava perusteita myöten uudelleen, sillä nykyään tätä tieteelle perustavanlaatuisen tärkeää ja vaativaa työtä³⁹ tehdään paitsi korvauksetta myös ilman konkreettista hyötyä uralla ansioitumiselle. Toimituksellisten kommenttikierrosten kuluessa alkuperäinen teksti saattaa kehittyä paljon perustavammalla tavalla kuin vertaisarvioinnissa, joka on monesti vain yleistä laaduntarkastusta. Tekstien kohentuminen ei tällöin ole ainoastaan virheiden korjaantumista, lähteiden täydentymistä tai väitteiden lisäperusteluja, vaan argumentaatio edistyy ja muuntuu sisällöllisesti samalla kun tyyli ja ilmaisumuodot hioutuvat. Tieteellisen julkaisemisen kuvauksissa toimitustyö näyttää sen sijaan monesti työnnetyn taustalle, ikään kuin toimituksen tehtävänä olisi ainoastaan välittää vertaisarvioijien ja kirjoittajien keskinäistä kommunikaatiota. Kuva on luonteva luonnontieteille, mutta unohtaa tieteiden erilaisuuden.

Humanistien ja yhteiskuntatieteilijöiden tekstit myös usein palvelevat samanaikaisesti erilaisia yleisöjä: tietysti aiheeseen erikoistuneita kollegoita, mutta myös laajemmin saman tieteenalan ja lähitieteiden tutkijoita, jotka pitävät aihetta relevanttina, sekä aihepiiristä käytävää keskustelua seuraavia akateemisia ammattilaisia ja valistuneita maallikoita. Jälleen ero tieteiden välillä on ilmeinen. Kovissa tieteissä valtaosa uusista tutkimuksista raportoidaan suppeasti erikoistuneelle asiantuntijapiirille. Tämän jälkeen tutkimustuloksia kootaan metakat-

sauksiin, joita julkaistaan laajemmin seuratuissa tieteidenalan päälehdissä. Joitain yleisesti tärkeimpiä tuloksia voidaan erikseen ”popularisoida” kiinnostuneille maallikoille. Humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä sen sijaan perustutkimus voi suoraan rikastaa poikkitieteisesti monien eri kysymysten käsittelyä alojen rajat ylittäen. On myös perusteltua, että hyvin kirjoitettu julkaisu on suoraan maallikoiden ja kyseisen alan koulutetun profession tavoitettavissa. Tutkimusten merkitys ja vaikuttavuus muodostuvat horisontaalisesti ja laaja-alaisesti, kun taas luonnontieteissä tavallisia ovat erikoistuneet lokerot ja teknisesti välittyvät vaikutusketjut. Erot liittyvät suoraan myös kysymykseen julkaisemisen kielestä ja kotimaisten julkaisufoorumien tärkeydestä.⁴⁰

Alkuperäistutkimusten (ja muun muassa laadukkaiden väitöskirjojen) lisäksi kotimaiset kustantajat julkaisevat eri alojen yleiskatsauksia ja johdantoja, kurssi- ja pääsykoekirjoja sekä klassikoiden ja nykyteorioiden suomennoksia (joille ei puolestaan ole kovissa tieteissä tarvetta). Satunnaisten paremmin myyvien teosten kompensoivalla tuotolla kyetään kustantamaan suuri joukko itsessään kannattamattomia julkaisuja – tekemään kuluneen ilmaisun mukaisia ”kulttuuritekoja”.

Näin kustantajat toimivat monin tavoin tieteen sisäisen, tieteiden välisen ja laajemman julkaisuuden rajapintoina, akateemisten sukupolvien kasvattajina, keskeisten uusien ideoiden kuraattoreina, kansansivistäjinä ja yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitäjinä. Niiden tehtävää ei voi korvata yksinkertaisesti syöttämällä kaikki ihmistieteissä tuotettava kirjallinen sisältö avoimeksi verkkoon, sillä on täysin todellisuudentajuton oletus, että aiheeseen vielä vihkiytymättömät kiinnostuneet uudet lukijat voisivat itsenäisesti satojen tuhansien tiedeartikkelien vapaasta tarjonnasta nopeasti seuloa tietokanta- ja verkkohauilla esiin olennaisen ja laadukkaamman. Kotimaisten kustantajien välittävä tehtävä on ollut tässä korvaamaton. Jos ne katoavat tai heikkenevät, jäljelle ei jää ihmistieteille luonteenomaista reittiä, mekanismeja ja kannusteita, joiden varassa tutkijat kommunikoisivat poikkitieteisesti ja yhteiskunnallisesti. Lääketieteellisen tutkimuksen tulos päättyä kansalaisille esimerkiksi uutena lääkkeenä, teknisesti ja välineellisesti välittyneessä prosessissa. Humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus välittyy sen sijaan suoraan julkaisuina, jotka rikastavat kulttuurista ymmärrystä ja yhteiskunnallista keskustelua eli vaikuttavat sisällöllisesti sivistävänä käytäntönä.

Kustantajien sivistävän yhteiskunnallisen tehtävän kannalta voi myös todeta, että osaltaan tieteen OA-politiikan myötä jyrkäksi muuttuva rajanveto yhtäällä tiedelehtien ja toisaalla kulttuuri- ja mielipidelehtien välillä on itse asiassa väärä suunta kotimaisten humanistis-yhteiskuntatieteellisten tiedelehtien kehittämiseksi. Tiedelehtien elinvoimaisuuden, kiinnostavuuden ja yhteiskunnallisen annin vuoksi niitä olisi päinvastoin syytä tukea ylittämään näitä rajalinjoja.

Suomalainen monilähtöinen ja -perustainen julkaisukulttuuri sekä rikas tiede-, kulttuuri- ja mielipidelehtikenttä ovat palvelleet pienehkön yhteiskunnan tarpeita

varsin hyvin. Kun yliopistot on nyttemmin pakotettu luopumaan pääsykoekirjoista, fragmentaariset verkkoppimateriaalit korvaavat yhä useammin yleiskatsauksellisia kirjoja ja käännösteoksiin suunnattua työtä ei tutkijoiden meritoitumiskriteereissä arvosteta yliopistolliseksi työksi lainkaan, koko kotimainen humanistis-yhteiskuntatieteellinen kustannusala on muuttunut jatkuvasti vaikeammaksi. Avoimen julkaisemisen strategia tulee tähän tilanteeseen erittäin nopean aikataulun vaatimuksena, jonka pehmentämiseksi ei ole edes tiedossa rahoituksellisia resursseja. On ylipäättään epärealistista kuvitella, että suomalaisesta politiikasta nousisi sellaista sivistystahtoa, jonka ansiosta eduskunta olisi valmis kompensoimaan lehtien ja kustantajien tulojen menetykset täysimittaisella valtiollisella tuella. Voi myös hyvällä syyllä kysyä, olisiko täydellinen riippuvuus poliittisesti ohjatusta valtiollisesta rahoituksesta edes toivottava näkyvä.

Kokonaisuudistus ennen yksittäisiä siirtoja

Avoimen julkaisemisen kansallisten aloitteiden ja sitoumusten yhtenä keskeisenä tavoitteena on haastaa kansainvälisen kustannusbisneksen oligopoli. Kansainvälisen julkaisemisen painottumisen, julkaisujen arvostusten ja rahoitukseen vaikuttavien kertoimien vuoksi kaupalliset jätit ovat kuitenkin edelleen harvainvaltaisessa asemassa, jossa ne kykenevät muuttamaan bisnesmalliaan ja säilyttämään tuottoonsa. Raha ei enää virtaa kirjastoilta julkaisujen tilausmaksuina vaan tutkimuksen rahoittajilta ja yliopistoilta OA-julkaisumaksuina – perimmiltään maksavat tahot ovat kuitenkin samoja.

Sen sijaan pienten kotimaisten epäkaupallisten kustantajien ja tiedeseurojen harjoittama, yhteiskunnallisen keskustelun kannalta sivistyksellisesti korvaamattoman arvokas tiedekustantaminen voi kaatua tai typistyä ja yksipuolistua. Suomenkielistä julkaisemista voidaan vaalia vain Suomessa. Kymmenen vuoden päästä kustantamokenttä voi olla entistäkin keskittyneempi ja angloamerikkalaisempi. Sen seurauksena humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus irtaantuisi entistä kauemmas erilleen yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta keskustelusta myös Suomessa, kuten on jo kauan sitten tapahtunut Yhdysvalloissa, tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja kansansivistyksen kustannuksella.

Näin on syntynyt moninkertaisesti ironinen dilemma: alun perin *kovien tieteiden* käytäntöjen luoman *kansainvälisen* kustannuskentän *kaupallistuminen* hyvin kalliine lehtineen on tuottanut tarpeen siirtyä OA-julkaisemiseen – mutta avoimeen julkaisemiseen suuntaavat kansalliset sitoumukset horjuttavat nimenomaan *humanistisille ja yhteiskuntatieteille* merkityksellistä *epäkaupallista kotimaista* lehti- ja kirjankustantamista.

niin & näin -lehdessä nykyinen kehitys herättää sekä kiinnostusta että huolta, ja toimituksen keskuudessa on erilaisia näkemyksiä aiheesta. *niin & näin* ja sitä julkaiseva Eurooppalaisen filosofian seura

ovat monin tavoin kulkeneet avoimen julkaisemisen etujoukoissa niin lehden käytännöissä kuin muun muassa ylläpitämällä avointa *Filosofia.fi*-verkkoportaalia. Kaikki vertaisarvioidut artikkelit tarjotaan heti avoimesti, jotkin tieteelliset artikkelit ilmestyvät suoraan pelkästään verkossa ja merkittävä määrä muuta sisältöä julkaistaan kunkin numeron verkkosivuilla⁴¹. Kaikki numerot ovat luettavissa avoimesti verkkoarkistossa kahden vuoden viiveellä. Toimintamalleja on pyritty venyttämään avoimuuden suuntaan niin pitkälle kuin se on näissä olosuhteissa mahdollista. Siihen on myös ulkoa kohdistettu paineita ja toisaalta tarjottu tarpeellista lisärahoitusta lehtituen ja tiedekustantamisen eri tukimuodoissa. Pienellä kielialueella ja toimintamenoihin suhteutettuna pienten lehti- ja julkaisutukien Suomessa toiminnan ylläpitäminen on kuitenkin mahdollista vain sekoituksena tilaus- ja myyntituloja, valtiollista ja muuta ulkoista tukea sekä harrastuspohjaista pyyteetöntä talkootyötä. Näin siitä huolimatta, että lehden ja kirjojen tekemisestä ei nykytilanteessakaan koskaan kyetä maksamaan lähimainkaan käyviä työpalkkioita. Suomenkielisen tiede- ja kulttuurilehden toimittaminen ei myöskään nykyliopistoissa enää meritoi ketään. Työtä on siis tehtävä jonkinlaisesta ilosta ja rakkaudesta itse asiaa kohtaan, mutta sillekin on rajansa.

Tähän asetelmaan ei ole suoraviivaista ratkaisua. On helppo olla yhtä mieltä siitä, että kansainvälisen kustannusbisneksen paisuminen ja kiristysote akateemisista kirjastoista on torjuttava. Avoimuuden ihanne on tavoittelemisen arvoinen. Tämä ei kuitenkaan saa tarkoittaa tieteellisen ja kirjallisen työn täydellistä erottamista toisistaan, tutkijoiden tekijänoikeuksien mitätöintiä kirjoittajina, tieteellisen julkaisemisen muotojen yksipuo-

listamista, ihmistieteiden perinteiden unohtamista eikä kotimaisen tiedekustannuskentän alasajoa. Tulisi ottaa huomioon kansainvälisen ja kotimaisen kentän erilaiset toimintaehdot ja kontekstit. Suomen- ja ruotsinkielisen kotimaisen kustantamisen avoimuudeksi pitäisi tässä vaiheessa riittää myös julkaisujen kattava saatavuus kirjoista, jotka ovat käytännössä koko sen yleisön tavoitettavissa, jolle julkaisut on suunnattu.

Tilannetta pitäisi muutenkin kyetä tarkastelemaan kokonaisuudessaan. Eri tieteiden näkökulmat olisi tiedostettava paremmin, muutosten tulisi olla pitkäjänteisiä ja ratkaisuja pitäisi rakentaa useista elementeistä eikä yhteen muottiin sanelevana tiedepolitiikkana. Kokonaiskuvan vuoksi olisi samalla muokattava koko yliopistollisen työn ohjausjärjestelmää: monipuolistettava meritoitumisen kriteerejä, korjattava työn eri puolten vinoutuneita arvostuksia, tuettava erilaisia tutkijaprofileja, luotava uudenlaisia kannustimia poikkitieteeseen, kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen kommunikaatioon, myönnettävä tieteenalojen erot. Olisi kehitettävä peliä kokonaisuudessaan sen sijaan, että kuvitellaan voitavan siirtää sen yhtä keskeistä palasta ilman tahattomia kielteisiä seurauksia.

Asetelma on joka tapauksessa hyvä osoitus siitä, että minkä tahansa aloitteen merkitystä on tarkasteltava todellisessa – taloudellisessa, poliittisessa, valtasuhteisessa – kontekstissaan. Muussa tapauksessa hyvää tarkoittava idealismi voi kääntyä tuhoisaksi naiiviudeksi. Tieto ja sivistys on nähtävä vallitsevia yhteiskunnallisia suhdanteita vasten. On myös korkea aika, että humanistit ja yhteiskuntatieteilijät ryhtyvät nöyristelemättä puolustamaan omaa erityislaatuaan, asemiaan, omaperäisiä käytäntöjään ja kulttuuris-yhteiskunnallista sivistyksellistä merkitystään.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 *Scientific Publishing: Knowledge is Power*. Industry Overview. Morgan Stanley. September 30, 2002. Verkossa: econ.ucsb.edu/~tedb/Journals/morganstanley.pdf
- 2 *The market for scientific, technical and medical journals*. A Statement by the OFT. Office of Fair Trading. September 2002. Verkossa: webarchive.nationalarchives.gov.uk/20140402163321/http://www.of.gov.uk/OFTwork/publications/publication-categories/reports/media/of396
- 3 Harcourt oli Elsevierin osa vuoteen 2007, jolloin se myytiin Houghton Mifflinille.
- 4 Suuntaa-antavaa fuusioiden ja suurkustantamoiden kasvun historiikka 2000-luvun alkupuolelle saakka on koottu verkkosivulle *The Academic Publishing Industry: A Story of Merger and Acquisition*: ulib.niu.edu/publishers/index.htm
- 5 Esim. Michael Mabe, The Growth and Number of Journals. *Serials*. Vol. 16, No. 2, 2003. Verkossa: pdfs.semanticscholar.org/6db2/9a25afd79a3cea90c4b4ab129060676bd8710.pdf; Peder Olesen Larsen & Markus von Ins, The Rate of Growth in Scientific Publication and the Decline in Coverage Provided by SCI. *Scientometrics*. Vol. 84, No. 3, 2010. Verkossa:.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2909426/; Lutz Bornmann & Rüdiger Mutz, Growth Rates of Modern Science. *arXiv*:1402.4578v3, 2014. Verkossa: arxiv.org/abs/1402.4578; Xin Gu & Karen Blackmore, Recent Trends in Academic Journal Growth. *Scientometrics*. Vol. 108, No. 2, 2016, 693–716.
- 6 Rob Johnson, Anthony Watkinson & Michael Mabe, *The STM Report. An overview of scientific and scholarly publishing*. International Association of Scientific, Technical and Medical Publishers, The Hague 2018. Verkossa: stm-assoc.org/2018_10_04_STM_Report_2018.pdf
- 7 Vincent Larivière, Stefanie Haustein & Philippe Mongeon, The Oligopoly of Academic Publishers in the Digital Era. *PLoS ONE*. Vol. 10, No. 6, 2015. Verkossa: doi.org/10.1371/journal.pone.0127502
- 8 Elsevierin voittomarginaali on pysynyt 40 % paikkeilla läpi 2000-luvun. *RELY*

- Group Annual Reports and Financial Statements* 2017, 9. Verkossa: relx.com/-/media/Files/R/RELX-Group/documents/reports/annual-reports/relx2017-annual-report.pdf
- 9 Reed Elsevier on maailman toiseksi suurin kustantamo oppikirjallisuuteen ja koulutusbisnekseen erikoistuneen Pearsonin jälkeen; Jim Milliot, *The World's 54 Largest Publishers 2017*. *Publishers Weekly*. 25.8.2017. Verkossa: publisherweekly.com/pw/by-topic/international/international-book-news/article/74505-the-world-s-50-largest-publishers-2017.html; ks. myös Stephen Buranyi, *Is the Staggeringly Profitable Business of Scientific Publishing Bad for Science?* *The Guardian*. 27.6.2017. Verkossa: theguardian.com/science/2017/jun/27/profitable-business-scientific-publishing-bad-for-science
- 10 Leo Lahti, *Cost of Academic Publishing in Finland 2010–2017*. Verkossa: ropen.github.io/r/2018/12/05/FOI/; *Kustantajahintatiedot Suomessa 2010–2017*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Verkossa: avoitiede.fi/fi/julkaiseminen/kustantajahintatietoja/
- 11 Aiheesta on kirjoitettu hyvin runsaasti 2000-luvulla niin tiedelehdistössä kuin laajemmassa julkisuudessa. Ks. edellä mainitut Larivière ym. 2015; Buranyi 2017; sekä esim. Glenn McGuigan & Robert Russell, *The Business of Academic Publishing*. *Electronic Journal of Academic and Special Librarianship*. Vol. 9, No. 3, 2008. Verkossa: southernlibrarianship.icaap.org/content/v09n03/mcguigan_g01.html; George Monbiot, *Academic Publishers Make Murdoch Look Like a Socialist*. *The Guardian* 29.8.2011. Verkossa: www.monbiot.com/2011/08/29/the-lairs-of-learning/; Kenneth de Camargo Jr., *Big Publishing and the Economics of Competition*. *American Journal of Public Health*. Vol. 104, No. 1, 2014, 8–10. Verkossa: ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3910061/
- 12 OA-kentän nykytilanteesta ks. Avoin julkaiseminen -teemanumero *niin & näin* 1/2016 (luettavissa avoimesti verkossa: netn.fi/lehti/niin-nain-116); ks. myös Helsingin yliopiston kirjaston OA-opas: libraryguides.helsinki.fi/oa
- 13 Ks. thecostofknowledge.com/; Gowersin alkuperäinen blogikirjoitus: gowers.wordpress.com/2012/01/21/elsevier-my-part-in-its-downfall/
- 14 Ks. tiedonhinta.fi/fi/kannanotto/; nodealnoreview.org/
- 15 Heymanin ym. analyysissä vuonna 2016 päädyttiin laskelmaan, jonka mukaan peräti 38 % tutkimuksia julkaisseista The Cost of Knowledge -boikotin allekirjoittajista oli rikkonut sitoumustaan eli julkaissut sen jälkeen Elsevierin lehdissä; Tom Heyman, Pieter Moors & Gert Storms, *On the Cost of Knowledge: Evaluating the Boycott against Elsevier*. *Frontiers in Research Metrics and Analytics*. 17.10.2016. Verkossa: frontiersin.org/articles/10.3389/frma.2016.00007/full
- 16 Ks. esim. Wikipedian 'Elsevier'-artikkeli, jossa luetaan kustantamon vastaisia protesteja sekä useiden maiden instituutioiden lopettamia sopimuksia. Merkitäviä tuoreita tapauksia ovat esimerkiksi saksalaisten yliopistojen (ks. DEAL-projekti: projekt-deal.de/) ja Kalifornian yliopistoverkoston ratkaisut (ks. universityofcalifornia.edu/press-room/uc-terminates-subscriptions-worlds-largest-scientific-publisher-push-open-access-publicly).
- 17 Sopimuksista ja neuvottelujen tilasta tiedotetaan sivulla: finelib.fi/negotiations/; lisätietoa FinELibista: kiwi.fi/display/finelib/Consortium+members; ks. myös Markku Roinilan katsaus keinoihin löytää T&F-julkaisuja ja muitakin aineistoja vaihtoehtoisin tavoin: blogs.helsinki.fi/thinkopen/testissa-alternative-access/
- 18 Ks. esim. Markku Roinila & Tiina Onikki-Rantajääskö, *Avoimen saatavuuden haasteet*. *niin & näin* 1/2016. Verkossa: netn.fi/artikkeli/avoimen-saatavuuden-haasteet; Peter Suber, *Open access overview*: legacy.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm
- 19 Ks. arxiv.org
- 20 Ks. pkp.sfu.ca
- 21 Ks. ncbi.nlm.nih.gov/pmc
- 22 Ks. plos.org
- 23 Ks. doaj.org
- 24 Ks. roar.eprints.org
- 25 Näihin maksuihin eri yliopistojen ja maiden sopimusneuvottelijat ovat pyrkineet ja onnistuneet samaan alennuksiin, niin myös FinELib Suomessa.
- 26 Ks. esim. Markku Roinila, *OA-julkaisemisen peruskäsitteitä*. *niin & näin* 1/2016. Verkossa: netn.fi/artikkeli/oa-julkaisemisen-peruskasitteita. Luokkia on muitakin ja esim. platina tarkoittaa välittömästi avointa artikkelia, josta ei peritä käsittelymaksua.
- 27 Ks. Avoin tiede -verkkosivut: avoitiede.fi; ks. myös OKM:n visiojulkaisu *Avoimen tieteen ja tutkimuksen tiekartta 2014–2017* (2014), verkossa: urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-317-0
- 28 Ks. avoitiede.fi/fi/ uutiset/avoimen-tieteellisen-julkaisemisen-kansallinen-strategia-luonnos
- 29 Ks. coalition-s.org
- 30 Ks. Suomen Akatemian Plan S -näkemys: aka.fi/fi/akatemia/media/Tiedotteet1/2018/suomen-akatemia-kannattaa-plan-s--aloitetta/usein-kysytytja-kysymyksia-plan-s--aloitteesta/
- 31 Ks. kotilava.fi; ks. myös Riitta Koikkalainen, *Mistä rahat avoimeen julkaisemiseen?* *Terra* 3/2018. Verkossa: terra.journal.fi/article/view/77430
- 32 Lainaukset ovat siis Avoimen julkaisemisen kansallisen strategian luonnoksesta, jonka lausunto kierros päättyi 26.2.2019: avoitiede.fi/sites/avoitiede.fi/files/LUONNOS_Avoimen%20tieteellisen%20julkaisemisen%20kansallinen%20strategia.pdf
- 33 Ks. avoitiede.fi/fi/ uutiset/avoimen-tieteellisen-julkaisemisen-kansallinen-strategia-luonnos
- 34 Ks. creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.fi; CC BY määrittää, että alkuperäinen tekijä ja lähde on mainittava ja mahdolliset muutokset on merkittävä. Teoksen lisensoinnin lisämääreitä olisivat SA (*share-alike*; jaettavissa identtisellä lisensillä), NC (*non-commercial*; vain epäkaupallinen käyttö sallittu), ND (*no derivative works*; jaettavissa vain alkuperäisessä muodossa) sekä näiden yhdistelmät.
- 35 Ks. oaspa.org/why-cc-by/
- 36 Täsmällinen oikeustieteellinen termi tälle tekijänoikeudelle on 'isyysoikeus', ks. esim. Tieteen termipankki: tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:isyysoikeus
- 37 On edelleen syytä korostaa, että strategiasta on esitetty vasta ensimmäinen luonnos ja suositukset voivat muuttua. Suunta on kuitenkin selvästi hyvin avoimeen lisensointiin, sillä monet tahot OA-kentällä suosittelivat tai vaativat juuri CC BY -lisensointia, kuten Plan S: www.coalition-s.org/10-principles/. Suomessa esimerkiksi Helsingin yliopiston "Avoimen julkaisemisen periaatteissa" suositellaan CC BY -lisenssiä (www.helsinki.fi/fi/tutkimus/avoitiede/avoimen-julkaisemisen-periaatteet) ja myös Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry on lausunnossaan (19.9.2018) esittänyt, että "Re-use of Open Access articles must be defined using the most permissive Creative Commons licenses." (www.unifi.fi/wp-content/uploads/2018/09/UNIFI_FinELib_20180919.pdf).
- 38 Myös muiden toimitusten piiristä kuuluu viestejä siitä, miten lausuntojen laadussa on aavistettavissa väsymystä arviointilausuntojen kirjoittamiseen.
- 39 Ks. esim. Tieteellisten seurain valtuuskunnan kuvaus ja ohjeistus arviointiprosessista: www.tsv.fi/fi/palvelut/tunnus/lisatietoa-vertaisarviointista
- 40 Tieteellisen julkaisemisen käytäntöjen, tarkoituksien ja tehtävien moninaisuudesta sekä tieteiden välisistä eroista ks. Hannu L. T. Heikkinen & Tuukka Tomperi, *Mitä pitäisi ajatella (suomen) kielestä (kasvatus)tieteessä?* *Kasvatus* 2/2018. Verkossa: ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/kasvatus/kasvatus_2_2018_heikkinen-tomperi.pdf
- 41 Lisäksi lehti sallii julkaistujen versioiden rinnakaistallentamisen taitetussa pdf-muodossa eli se luokittuu lehtien avoimuutta seuraavassa SHERPA/RoMEO-tietokannassa (shepa.ac.uk/romeo/) ns. siniseksi lehdeksi.